

WELKE VERANDERINGEN IN DE NERTSENHOUDERIJ ZIJN VERBETERINGEN ?

Dr. G. de Jonge
Praktijkonderzoek Pluimveehouderij

Samenvatting

Besproken wordt met welke verbeteringen het stereotiepe gedrag en het staartbijten in de nertsenhouderij kunnen worden teruggedrongen. Bepleit wordt om de dieren met rigoreus af te slanken, om tegen overactiviteit te selecteren en om de dieren later te spenen. Tenslotte wordt een alternatief huisvestingssysteem besproken waarmee zonderkostprijsverhoging de dieren in grotere groepen in flexibele grote kooien worden gehouden.

Inleiding

Ruim 10 jaar geleden is met het eerste inventariserende onderzoek naar de mogelijke welzijnsproblemen van de nerts begonnen. In november 1985 heeft dat het rapport "Het welzijn van de farmnerts" opgeleverd. Daarin werd geconcludeerd dat "de houderij van nertsen op veel punten positief kan worden gewaardeerd. De manier van huisvesten komt op vele punten tegemoet aan de eisen die de dieren stellen." We constateerden uiteraard een aantal minpunten, zoals met altijd voldoende bescherming tegen warmte, soms stagnerende drinkwatervoorziening tijdens vorst, farmhygiëne en voedselhygiëne die beter zouden kunnen, de dodingsmethode (met CO₂) die verbetering behoefde en er werden te veel stereotiep gedrag en beschadigde staarten gezien. Gesteld werd dat de kooien niet kleiner moeten worden. Voorts werd de mogelijkheid aangestipt dat het ontbreken van zwemwater een gemis is.

Ondanks de vastgestelde tekortkomingen was het hele wereldje van de pelsdierenhouderij blij en opgelucht met dit rapport. Er is meteen een persconferentie georganiseerd en het rapport is door de pelsdierenhouders in het Engels en door de Dierenbeschermers in het Duits vertaald om aan de hele wereld te laten weten wat er aan de hand was met de welzijnsproblemen op de nertsfarm. Niet de hele wereld was tevreden, met name de dierenbescherming sputterde en een kleine 10 jaar en veel onderzoek later is opnieuw gevraagd een oordeel over de nertsenhouderij op papier te zetten. Inmiddels is de nertsenhouderij in een aantal opzichten verbeterd, zoals verbeterde hygiëne, verbeterde AD bestrijding, verbeterde fokresultaten en een verbeterde methode van het doden van de dieren (nu met CO gas). Stereotiep gedrag en staartbijten zijn echter vermoedelijk in de praktijk niet verminderd. Het is dan ook geen wonder dat het nieuwste rapport niet veel minder problemen constateert dan het rapport van destijds. De welzijnsproblemen zijn relatief gering en stereotiep gedrag en staartbijten worden weer de belangrijkste knelpunten genoemd; het rapport is weer wat vaag over de zwemwaterbehoefte van de nerts. De meeste nertsenhouders haalden opgelucht adem na het zien van dit rapport, er is weer een persconferentie georganiseerd; aan de Engelse vertaling ervan is weer meteen begonnen en de dierenbescherming pruttelde weer.

Niemand zal er behoefte aan hebben om weer 10 jaar geld in onderzoek te steken, weer 10 jaar in de clinch te liggen met behartigers van de belangen van de dieren en over 10 jaar weer een rapport in de bus te krijgen met de mededeling dat het allemaal wel meevalt met die nertsen behalve dat ze toch wel erg vaak staartbijten en veel stereotiep gedrag

vertonen. Dat hoeft ook niet. Een belangrijk verschil tussen de twee rapporten is dat de aanbevelingen voor verbetering in het laatste rapport veel beter onderbouwd zijn dan in het eerste. Deze verbetering weerspiegelt het vele onderzoek dat in de tussenliggende periode is verricht. We zullen niet zeggen dat we klaar zijn met het onderzoek aan nertsen; een wetenschapper is nooit klaar. Maar in het nieuwste rapport wordt gesteld dat er mogelijkheden zijn om probleemgedrag te voorkomen. Het grootste probleem zal wel zijn om U (de nertsenhouders) zo ver te krijgen dat de aanbevelingen ook in praktijk worden gebracht. Uiteindelijk is het 10 jaar oude advies om de kooien niet kleiner te maken ook niet opgevolgd.

In het algemeen werken welzijnsbevorderende maatregelen zoals kooivergrotingkostprijsverhogend en dat is een begrijpelijke maar door de buitenwereld niet altijd aanvaarde reden om er van af te zien. Daarom worden hierna de voors en tegens van de in het laatste rapport geopperde veranderingen besproken

Niet afslanken

Stereotiep gedrag wordt effectief gereduceerd door het nalaten van het afslanken. Het wordt met 80 % verminderd als de dieren het gehele jaar door even veel of meer voer krijgen dan ze op kunnen.

De kostenpost is evident, het kost meer voer. Hoeveel meer voer hangt af van wat U gewend bent; hier in Beekbergen aten de ruim gevoerde dieren de afgelopen winter circa 20 % meer dan de normaal gevoerde dieren. Een ander nadeel kan zijn een verminderd fokresultaat. De bijna 100 teven die de afgelopen winter onbepert zijn gevoerd telden even weinig guste teven als de afgeslankte dieren en de worpgrootte van de niet afgeslankte dieren was beslist niet minder dan die van de afgeslankte dieren. Echter, de niet afgeslankte dieren zijn meer jongen kwijtgeraakt tijdens de geboorte en gedurende de paar dagen er na. Het ging om 29.4 % versus 16.8 % bij de eerstejaars teven en 19.9 versus 9.7 % bij de oudere teven. Vanaf een dag of drie na de geboorte waren er geen problemen meer.

Het is niet helder hoe dat “niet-afslanken” de hogere uitval onder de jongen heeft bevorderd en het kan nog best een toevalseffect zijn dat de niet-afgeslankte dieren wat meer jongen zijn kwijtgeraakt. Het kan ook dat slechts een deel van de dieren dat gedwongen afslanken nodig heeft. Feit is dat diverse ruim gevoerde dieren het opvallend goed hebben gedaan en 10 of meer jongen hebben grootgebracht. Vooralsnog kunnen we weinig anders doen dan de proef nog eens herhalen en we zullen dat gericht doen met de nakomelingen van teven die ondanks het niet afslanken opvallend goed hebben gepresteerd.

Selectie ten gunste van rustig zijn

Selectie tegen actief of over actief gedrag kost tijd maar de diverse effecten zijn in zijn totaliteit economisch gezien positief. Dieren die door selectie rustig zijn (en daardoor ook moeilijk af te slanken zijn) hebben niet de fokproblemen die sommige ruim gevoerde dieren lieten zien. De vierde generatie rustige dieren heeft dit jaar een fokresultaat van 5.3 jongen per gepaarde teef behaald; de vierde generatie actieve dieren kwam uit op 5.1 en de niet geselecteerde dieren kwamen uit op 5.3. Deze resultaten, maken tezamen met eerder bereikte resultaten duidelijk dat de voortplanting niet afhangt van de activiteit van de dieren. Ook de pelskwaliteit en activiteit hebben weinig tot niets met elkaar te maken. Positieve effecten van rustig gedrag zijn: minder voerverbruik, een constanter voerver-

bruik en een grotere maat.

Een twijfelpunt is of uiterlijk rustige dieren ook intern rustig zijn. Onderzoek naar de hartslagfrequentie kan hier uitkomst bieden. Met dit soort onderzoek is een aanvang gemaakt en tot dusverre is niet gebleken dat rustige dieren bij gelijke omstandigheden een ander hartslagpatroon hebben dan de actieve dieren.

Overigens is nog onvoldoende zeker of met de selectie voor en tegen activiteit, daadwerkelijk genetische selectie is bedreven. In het verleden zijn de rustige dieren en hun nageslacht bij elkaar gehuisvest en het zelfde is gedaan met de onrustige dieren. Daardoor was onzeker of activiteit een erfelijke kwestie is dan wel dat ook het elkaar nadoen een rol speelt. Dit jaar zijn een flink aantal jongen van onrustige moeders direct na de geboorte bij rustige moeders ondergebracht en vice versa. Welke invloed dat op de ontwikkeling van hun gedrag heeft, weten we pas in de komende winter. Nu al is duidelijk dat de gewichten van de overgelegde jongen tussen die van de niet overgelegde jongen van rustige en actieve moeders in zitten. Een uitkomst van het onderzoek kan zijn dat de onrust van jonge dieren deels veroorzaakt is doordat actieve moeders minder melk gaven dan rustige moeders.

Ongeacht het mechanisme van vererving (nature of nurture) en aannemende dat rustige dieren daadwerkelijk rustig zijn, dan zult U moeten gaan selecteren tegen activiteit. Het kost minder tijd dan U misschien vreest. Een belangrijk punt is dat we geen duidelijke voortgang in de loop der generaties hebben gezien. In de vijfde generatie is op de leeftijd van 8 weken een gemiddeld gewichtsverschil van 200 g vastgesteld tussen reutjes uit de twee selectielijnen. Maar, destijds is een zelfde verschil in de tweede, derde en vierde generatie gezien. Het zelfde geldt ook voor de activiteit zelf. Dit betekent dat selectie al snel resultaat heeft; een jaar selecteren heeft ongeveer even veel resultaat als vijf jaar selecteren.

Snel resultaat kan bereikt worden door deze winter meer reuen aan te houden dan nodig zijn. U meet dan in januari en/of februari hun activiteit en de actiefste reuen zet U niet in voor de fok. Met teven is dat niet aan te raden, dat gaat om te veel dieren. Maar, het is wel mogelijk hun activiteit te meten en te besluiten dat jongen van de actiefste teven gepeld zullen worden. Vorig jaar is in een artikel in "de Pelsdierenhouder" voorgesteld om in september de activiteit van de moeders te meten en daarna te besluiten van welke moeders geen nageslacht moet worden aangehouden. Dit werkt natuurlijk ook, maar het is vaak erg lastig om achteraf uit te zoeken waar de jongen van welke moeders zitten.

Speenleeftijd en staartbijten

Staartbijten wordt minder gedaan naarmate nertsen later gespeend worden. Echter, met slechts een paar weken later spenen wordt het probleem niet volledig opgelost; halveren ervan is het best denkbare resultaat. Er zal een combinatie van oplossingen nodig zijn; bijv. de moeder later dan gebruikelijk weghalen, de jongen uit een nest na het verwijderen van de moeder langer dan gewoonlijk allemaal bij elkaar houden en gerichte selectie tegen staartbijters. Misschien zal het mogelijk en nodig blijken de dieren met te spenen en tot aan de pelstijd, of althans tot ver in het seizoen allemaal bij de moeder te laten, maar daar zijn grotere kooien voor nodig en daar wordt hierna op ingegaan.

Kooivergroting en kooiverrijking

a) Zwemwater

Over de wenselijkheid om nertsen zwemwater te verschaffen kan meer gezegd worden dan 10 jaar geleden. Op de proefaccommodatie zijn nu 7 volwassen nertstevens te zien die in september 1993 in een kooi met aansluitend zwemwaterbassin zijn geplaatst en daar nu tezamen met hun jongen in huizen. Met stelligheid kan gezegd worden dat zwemwater voor de dieren geen nadelen heeft gehad, niet tijdens vorstperioden en niet tijdens hittegolven. De 7 teven hebben tezamen 41 jongen grootgebracht. Vrijwel alle dieren gaan wel eens te water, maar niet vaak. Ze deden het, ongeacht het weer, vooral vroeg in de ochtend en ook wel tegen de voertijd. Opmerkelijk was dat de hoge temperaturen in juli de dieren er niet toe brachten vaker te water te gaan. Op het warmst van de dag lagen ze evenals alle andere dieren plat in hun ren. Ze zitten vaker boven dan in het water. Het is moeilijk de dieren te stimuleren om in het water te gaan. Als je ze naar je toe probeert te lokken dan komen ze wel, maar ze probeerden dat altijd te doen zonder nat te worden, ook al lijkt de route via het water het eenvoudigst. Zwemwater leidde nauwelijks tot reductie van stereotiep gedrag. Al met al lijkt het er op dat zwemwater voor de dieren geen dringende noodzaak is. Natuurlijk betekent zwemwater wel een verrijking voor hen, maar de nadelen die er voor de nertsenhouders aan kleven zijn wel erg groot.

b) Kooivergroting

Van de denkbare veranderingen in de nertsenhouders is een minimale kooi afmeting het eenvoudigst bij wet te regelen en te controleren, maar het is nauwelijks te zeggen welke afmeting het best is voor de dieren. Zeker is dat verruiming van de kooi alleen, geen enkele bijdrage levert aan de vermindering van stereotiep gedrag of staartbijten. Toch is het beter ruime kooien dan krappe kooien te maken. Deels om het imago van de nertsenhouders niet onnodig slecht te maken en deels om de dieren het voordeel van de twijfel te geven (iets wat de wet ook wil). Natuurlijk is het veelgevraagd om geld uit te geven voor kooivergroting als er geen zichtbaar rendement is. Echter, vergroting van de kooien is alleen duurder als het aantal dieren per kooi gelijk blijft, maar in een grote kooi kunnen best meer dieren gehouden worden.

Diverse waarnemingen, hier en in Denemarken, wijzen uit dat nertsen helemaal niet zo op hun afzondering gesteld zijn als zou kunnen worden afgeleid uit hun leefwijze in de natuur. Vorig jaar hebben we zonder problemen groepen van zes nertsen in vosserikooien grootgebracht. Deze huisvesting was goedkoper dan de gebruikelijke paarsgewijze huisvesting in traditionele 12 mazen kooien. Weliswaar zijn de dieren minder groot geworden dan in normale kooien, maar niet uit te sluiten is dat ze minder voer hebben gehad omdat voer voor zes nertsen moeilijk te rantsoeneren is. Dit jaar zijn ook jonge teven zonder problemen met zijn tweeën in een 12 mazenkooi gehouden tot aan de eerste paring, en evenzo zijn reu-teef paren zonder problemen tot ver in februari aldus gehuisvest. De meesten van U weten uit eigen ervaring wel dat volwassen teven probleemloos met een of twee en misschien wel meer reutjes tot aan de pelstijd in een 12 mazen kooi gehouden kunnen worden. Dit jaar huizen op de proefaccommodatie guste teven probleemloos in gezelschap van 2 jonge teefjes. Misschien zouden jonge reutjes ook goed gaan, maar dat is hier nog niet geprobeerd.

Waarom dus die kooien klein gemaakt als er veel dieren in een grote kooi kunnen leven? Enkele nadelen zijn evident. Uit een grote kooi zijn nertsen moeilijk weg te vangen; de mest valt niet zo mooi aan het eind van de ren en er zijn natuurlijk best wel dieren die door hun agressiviteit de vrede in de groep verstoren. Een deel van de bezwaren wordt weggenomen door de vernieuwende huisvesting die nu uitgetoet wordt.

Uitgegaan is van de traditionele 12 mazen kooien met een nestkist er aan. De vernieuwing is dat in de tussenwanden afsluitbare openingen zijn gemaakt zodat de dieren van de ene kooi naar de andere kunnen gaan. Om het leven voor de dieren afwisselender te maken zijn de openingen op verschillende hoogten aangebracht. Aan elke kooi blijft een nestkist gekoppeld. Aldus zijn in februari van dit jaar 37 teven elk in drie aaneengeschakelde kooien geplaatst. Ze hebben gepaard, ze hebben jongen geworpen, het spenen is nagelaten, en ze zitten nu (2 augustus) nog steeds met al hun jongen in deze rennen. Het fokgemiddelde was 6 en de bezettingsgraad is op deze manier hoger en dus economisch rendabeler dan bij de traditionele huisvesting waarbij de oude teef in de zomer alleen en de jongen paarsgewijs zitten. Bij de weging, halverwege juli, verschilden de jongen niet van traditioneel gehuisveste jongen en de moeders zagen er gezond uit.

Tot dusverre is deze huisvesting arbeidsbesparend geweest doordat de dieren niet zijn gespeend, gesplitst en verplaatst. Zelfs het schrijven/printen en ophangen van pupkaarten is overbodig. Het is nog nauwelijks nodig geweest vechters af te zonderen. Het enten verliep probleemloos; alle jongen werden in een kooi gejaagd, de openingen in de zijwanden werden afgesloten, de jongen werden een voor een gepakt en na het enten in een andere kooi geplaatst.

Tenslotte werden de zijwanden weer geopend. Met selecteren kan op soortgelijke wijze te werk worden gegaan. Een kooi wordt afgesloten door de openingen in de zijwanden te sluiten. De goedgekeurde dieren gaan daarin en de afgekeurde dieren blijven in de andere kooi(en). De discussie over vroeg of laat spenen is hiermee ook ten einde; er wordt niet gespeend. Tot dusverre alleen nog maar winst voor de fokker. Natuurlijk kunnen er nadelen blijken tegen de pelstijd; de jongen groeien later in het jaar misschien minder en de pelzen raken wellicht vaker beschadigd dan bij paarsgewijze huisvesting. Voor de dieren is de huisvesting duidelijk veel aantrekkelijker. Met drie kooien, drie nestkisten en het gezelschap van de moeder en (gemiddeld) 5 broertjes en zusjes is het leven afwisselender dan in de 12 mazen kooi met alleen een broer of zus er bij. In elk geval is gezien dat de dieren meer met elkaar bezig waren dan in de traditionele kooien. Daarenboven kan meer afwisseling aangebracht worden door het gebruik van grote en kleine nestkisten, plankjes in de rennen om op te liggen, plastic pijpen om door te kruipen enz. Ze kunnen, dank zij de beschikking over meer nestkisten desgewenst kiezen voor slapen in grote of kleine groepjes. Mochten er problemen zoals vechtpartijen zijn, of een te uitgeputte moeder, dan is het simpel om een of meer dieren af te zonderen door het afsluiten van een opening. Natuurlijk zal de ruimte ongelijk verdeeld raken doordat het aantal jongen per nerts varieert van 1 tot 10. Het is doenlijk om de ruimte **gelijker** te verdelen door de grote worpen meer en de kleine worpen minder kooien te geven. Het maken van afsluitbare openingen is natuurlijk niet kosteloos en het op de proefaccommodatie gebruikte systeem is vrij duur. We mogen echter best op de vindrijkheid van de ondernemerswereld vertrouwen en in de toekomst zullen er wel goedkopere oplossingen bedacht worden. Tenslotte is niet te verwaarlozen dat tal van al of niet deskundige bezoekers dit systeem als een grote vooruitgang beschouwen. Of de nertsen het leven erin echt leuker vinden of niet, het imago van de houderij is er zeker mee gediend. Dus, als de mogelijke

nadelen zoals slechtere groei en beschadigde pelzen achterwege blijven of meevallen dan is met dit systeem mogelijk de aanzet voor de nertsenhuisvesting van de toekomst gegeven.